

1.3. Oldható és különleges tengelykapcsolók.

Tevékenység:

Olvassa el a jegyzet 29-44 oldalain található tananyagát! Tanulmányozza át a segédlet 8.4. fejezetében lévő kidolgozott feladatait, valamint oldja meg az ott lévő gyakorló feladatokat!

A tananyag tanulmányozása közben az alábbiakra figyeljen:

- Jegyezze meg, hogy milyen tengelykapcsolók tartoznak az oldható alakzáró, az oldható erőzáró és a különleges kapcsolók közé!
- Fogalmazza meg, hogy milyen elven működnek az oldható alakzáró, az oldható erőzáró és a különleges tengelykapcsolók valamint ezek egyes típusaira mik a jellemzők.
- Ábra alapján tanulmányozza az oldható körmös, a szinkronizáló, a kúpos, a dörzstárcsás, a lemezes, a biztonsági és a hidrodinamikus tengelykapcsolók szerkezeti elemeit, működési elvét!
- Többször rajzolja le szabadkézzel papírra az 1.23. ábrán lévő lemezes dörzskapcsolókat! Majd ellenőrizze azok helyességét!
- Tanulmányozza az oldható körmös kapcsolónál az 1.17. ábra alapján a körmőkre ható kerületi erő, a reteszre ható erő és az axiális kikapcsolási összefüggéseit!
- Tanulja meg az 1.19. ábra alapján a kúpos kapcsolónál az összenyomódáshoz szükséges tengelyirányú erő vektorábráját, valamint jegyezze meg a nyomatékátvitelhez szükséges kerületi erő, a normálerő, és az összenyomódáshoz szükséges tengelyirányú (axiális) erő összefüggéseit!
- Jegyezze meg dörzstárcsás és lemezes tengelykapcsolóknál az axiális összeszorító erő, valamint az átvihető nyomaték összefüggését!
- Tanulja meg, hogy hidrodinamikus tengelykapcsoló esetén mit értünk a szlip, a hatásfok és a kapcsolóval átvihető nyomaték alatt!

Követelmények:

A tananyag elsajátítása akkor tekinthető sikeresnek, ha Ön

- Felsorolás alapján adott tengelykapcsolóról el tudja dönteni, hogy az oldható alakzáró, az oldható erőzáró vagy a különleges kapcsolók csoportjába tartozik.
- Az oldható alakzáró, az oldható erőzáró és a különleges tengelykapcsolók működési mechanizmusára ill. ezek egyes típusaira vonatkozó állításokról el tudja dönteni, hogy azok igazak vagy hamisak.
- Ábrák segítségével azonosítani tudja a különböző tengelykapcsoló típusokat.
- Ábra alapján meg tudja nevezni az oldható körmös, a szinkronizáló, a kúpos, a dörzstárcsás, a lemezes, a biztonsági és a hidrodinamikus tengelykapcsolók fő részeit.
- Többféle tengelykapcsoló ábrája közül ki tudja választani az oldható és különleges tengelykapcsolókat.
- Géprajzilag helyesen, szabadkézzel le tudja rajzolni az 1.23. ábrát.
- Ki tudja számítani az oldható körmös kapcsolónál a körmőkre ható kerületi erőt, a reteszre ható erőt, és az axiális kikapcsoló erőt.
- Meg tudja határozni kúpos kapcsolónál a kerületi erőt, a normálerőt és az összenyomódáshoz szükséges tengelyirányú erőt.
- Ki tudja számítani dörzstárcsás és lemezes tengelykapcsolóknál az axiális összeszorító erőt és a kapcsolóval átvihető nyomatékot.
- Listából ki tudja választani az összefoglalóban felsorolt helyes méretezési összefüggéseket.

A tananyag összefoglalása, további információk a tananyaghoz:**A használt számítási összefüggések:**

A táblázatban azon összefüggések szerepelnek, amelyeket a számítások megoldása során használunk. A kiemelt betűkkel írt megnevezések képleteit a vizsgán felhasználhatják. A választásos feladatoknál a kiemelt összefüggések természetesen nem szerepelnek.

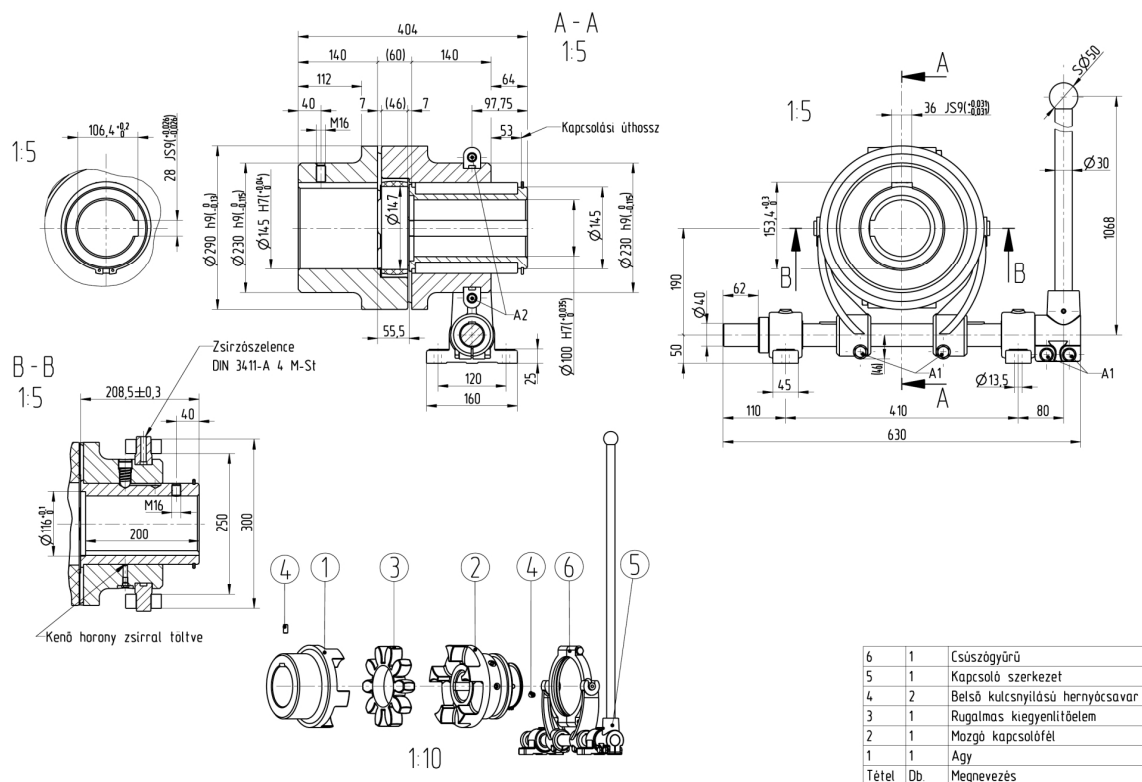
Oldható körmös kapcsoló	
A körömrre ható kerületi erő	$F_k = \frac{2 \cdot T}{d_k}$
A reteszekre ható erő	$F_r = \frac{2 \cdot T}{d_t}$
Az axiális kikapcsoló erő	$F_{ax} = \mu \cdot (F_k + F_r)$
Kúpos tengelykapcsoló	
A kerületi erő	$F_k = \frac{2 \cdot T}{d_k}$
A normál erő	$F_n = \frac{F_k}{\mu}$
Az összenyomódáshoz szükséges tengelyirányú (axiális) erő	$F_a = F_n \cdot \sin \alpha$
Dörzstárcsás és lemezes tengelykapcsoló	
Az axiális összeszorító erő	$F_a = \frac{(d_k^2 - d_b^2) \cdot \pi}{4} \cdot p$
A kapcsolóval átvihető nyomaték	$T_k = \frac{i \cdot \mu \cdot F_a}{3} \cdot \frac{(d_k^3 - d_b^3)}{(d_k^2 - d_b^2)} \text{ vagy } T_k = \frac{(3 \cdot c + c^3)}{6} \cdot \pi \cdot \mu \cdot p \cdot d_{köz}^3$
Hidrodinamikus tengelykapcsoló	
A szlip	$s = 1 - \frac{n_2}{n_1}$
A hatásfok	$\eta = \frac{n_2}{n_1} = 1 - s$
A kapcsolóval átvihető nyomaték	$T = c \cdot n_1^2 \cdot D^5$

Szemléltető ábrák:

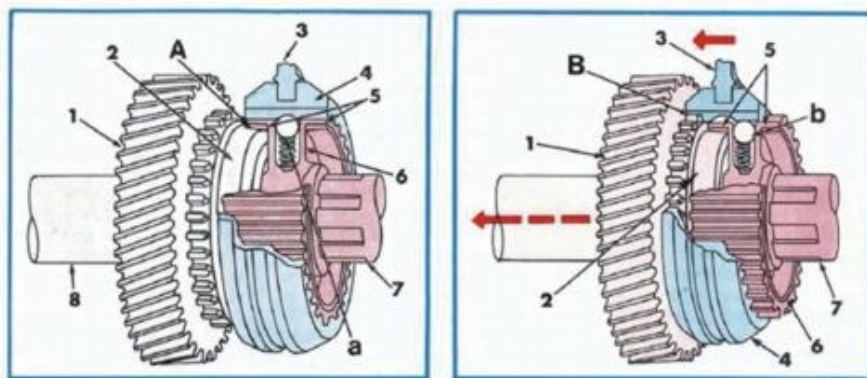
Oldható körmös tengelykapcsoló fényképe.

Oldható körmös tengelykapcsoló összeállítási rajza tételszámozással.

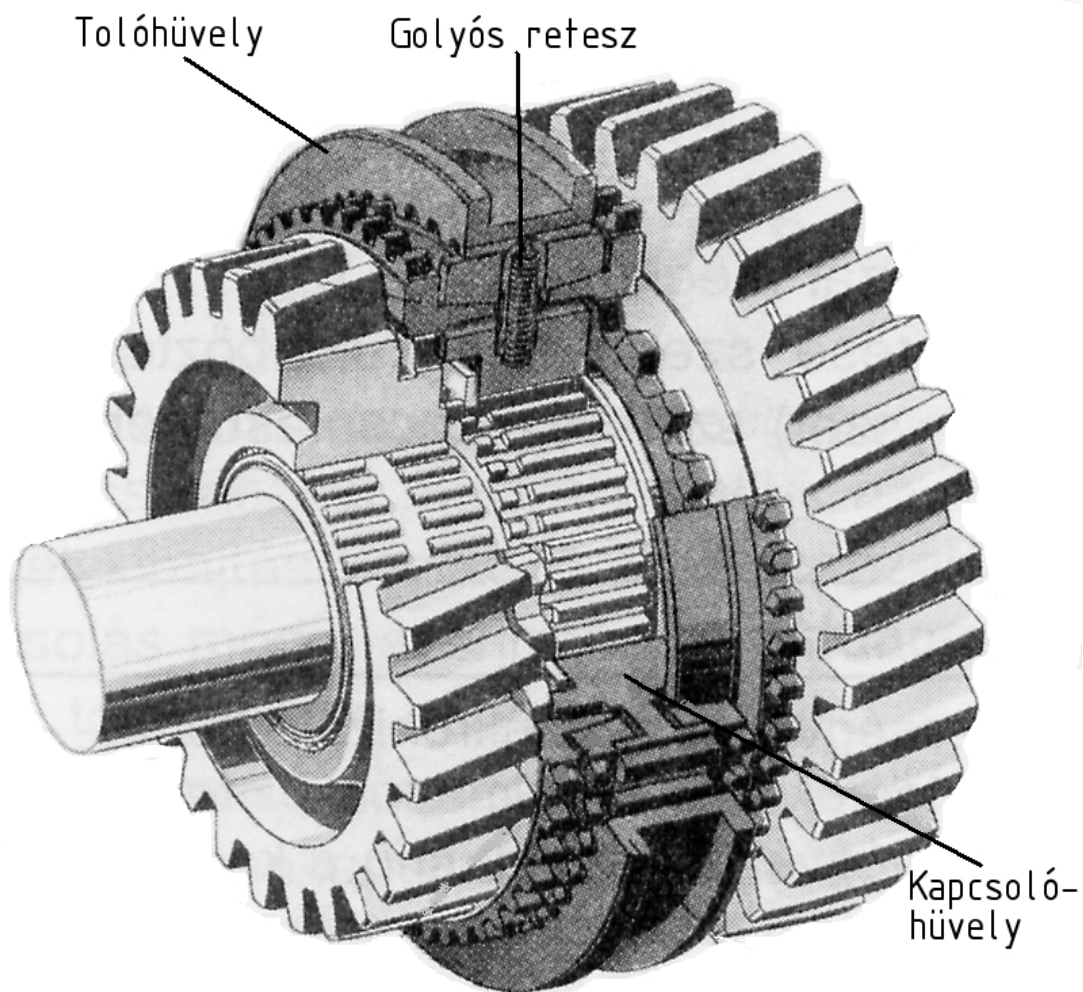

Szinkronizáló kapcsoló 3D-s modellje tételszámozással.

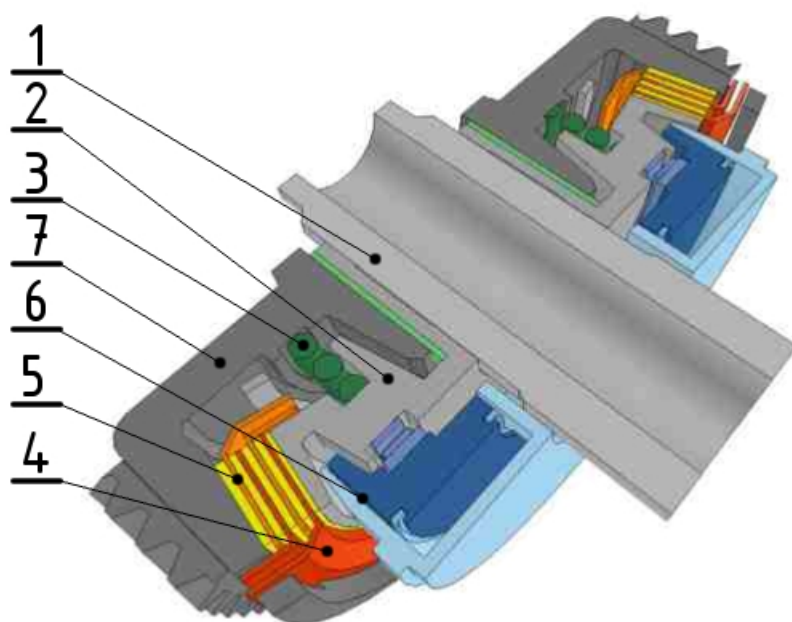
A - Kapcsolódó külső és belső kúpok	5 - Bronz belső kúpok
a - Rugóterhelésű golyó a tolóhüvelyben levő horonyban	6 - Ágy
B - Kapcsolódó külső és belső fogak	7 - Bemenőtengely
b - A rugóterhelésű golyó a hornyon kívül	8 - Kimenőtengely
1 - Hajtott fogaskerék	
2 - Külső kúp	
3 - Váltóvilla	
4 - Tolóhüvely	

Szinkronizáló kapcsoló fő részei.

Súrlódó kúpos tengelykapcsoló 3D-s modellje (félbe vágva) tételszámozással.

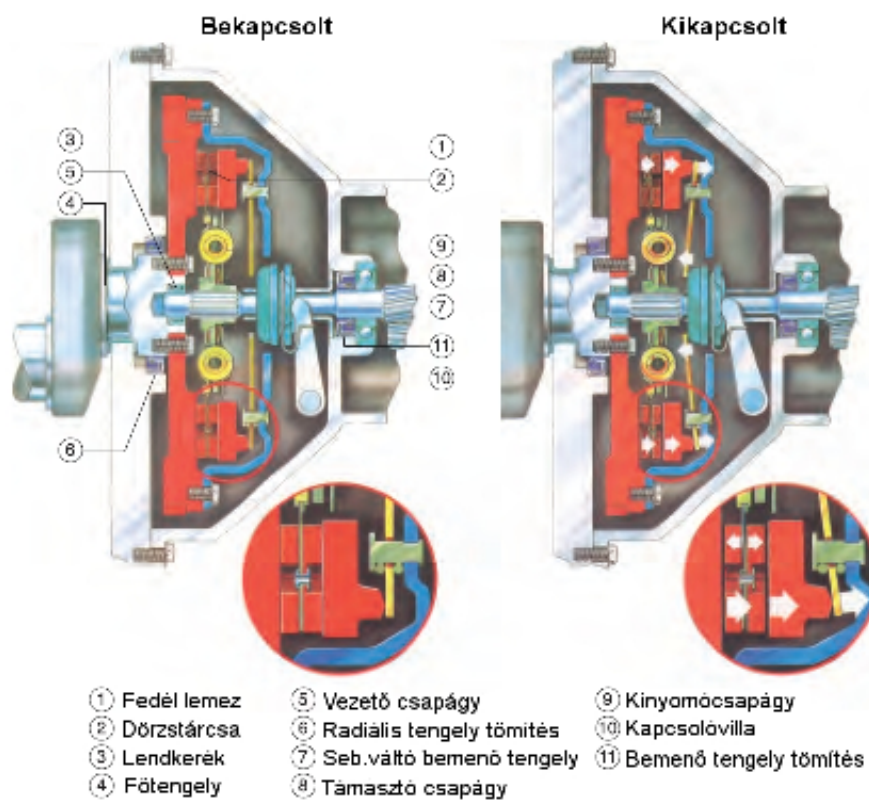

7	1	Külső kúpos agy
6	1	Hidraulikus kapcsoló szerkezet
5	2	Belső bordázatú súrlódóbetétes kúpos lemez
4	2	Külső bordázatú kúpos lemez
3	1	Hengeres csavarrugó
2	1	Belső kúpos agy
1	1	Tengely
Tsz.	Db.	Megnevezés

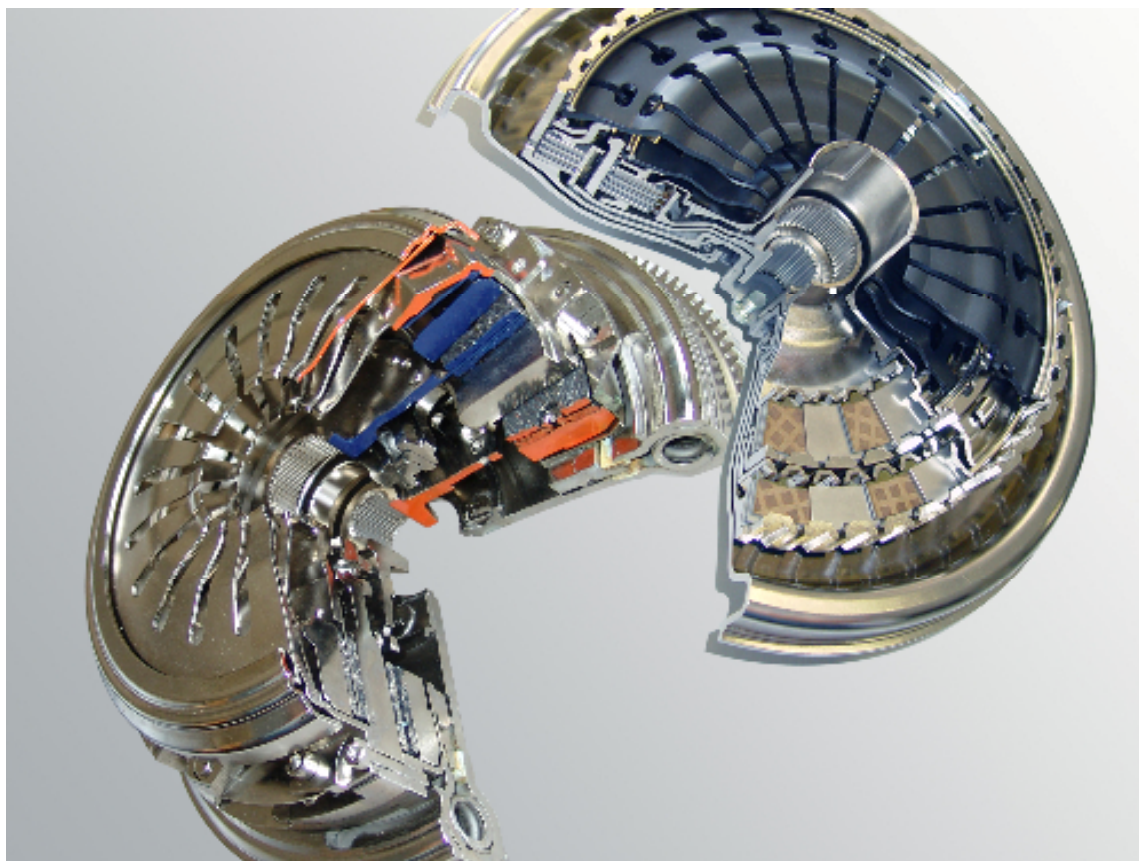
Súrlódó kúpos tengelykapcsoló alkatrészeinek fényképe.

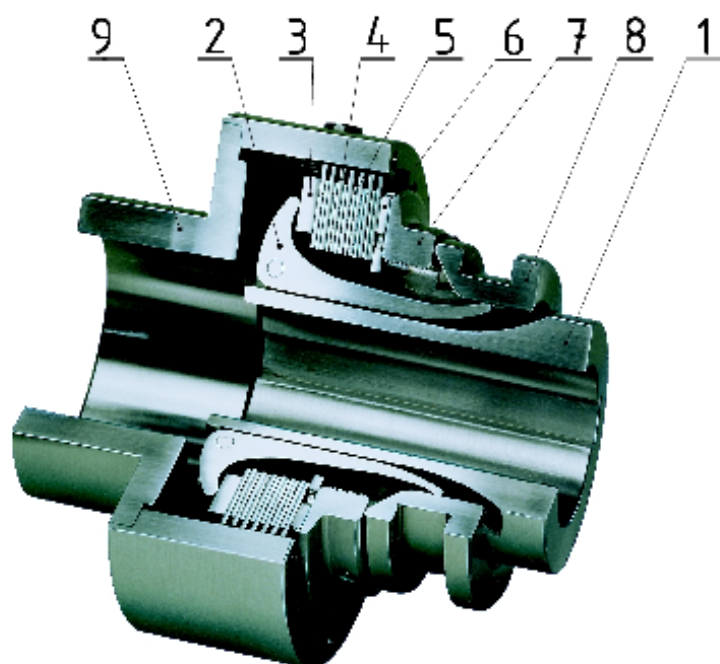
Dörzstárcsás tengelykapcsoló összeállítása tételszámozással.

Dörzstárcsás tengelykapcsoló fényképe.

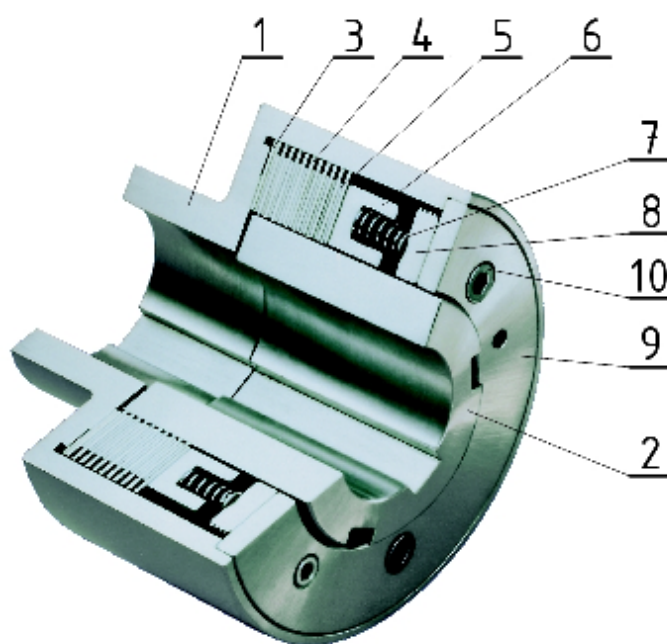

Mechanikus működtetésű lemezes dörzskapcsoló elvágott 3D-s modellje tételszámozással.

9	1	Hajtott kapcsolófél
8	1	Csúszó gyűrű
7	1	Szabályozó anya
6	1	Nyomólap
5	6	Belső bordázatusúrlódó lemez
4	7	Külső bordázatusúrlódó lemez
3	1	Nyomótárcsa
2	6	Szögemelő
1	1	Hajtó kapcsolófél
Tsz., Db., Megnevezés		

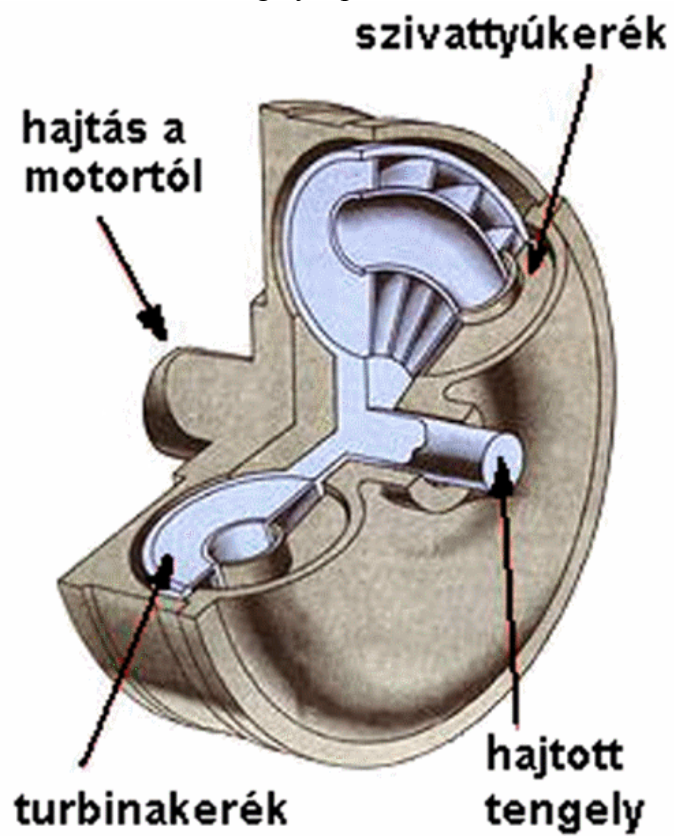
Biztonsági tengelykapcsoló elvágott 3D-s modellje tételszámozással.

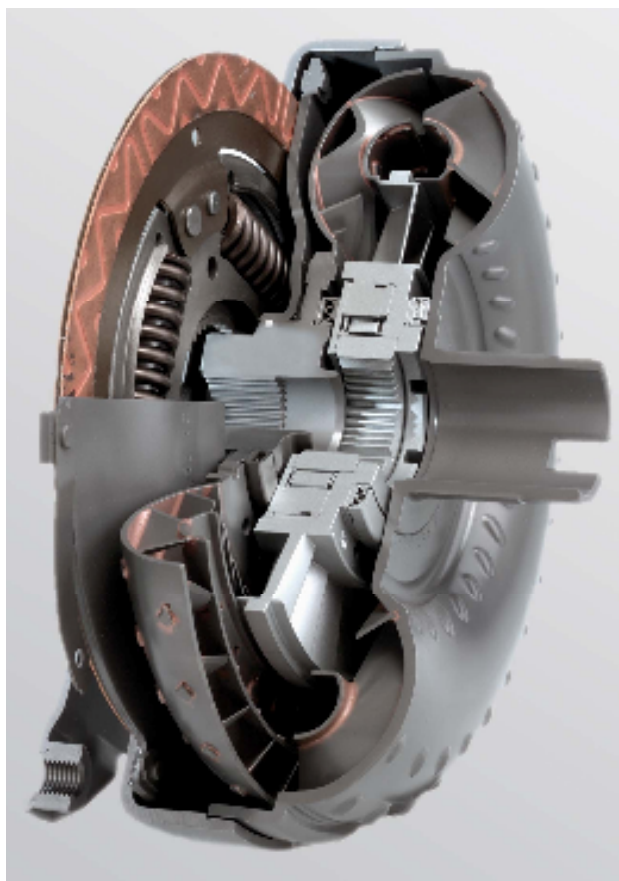
10	3	Belső kulcsnyílású csavar
9	1	Zárótárcsa
8	1	Rugófeszítő tárcsa
7	12	Hengeres csavarrugó
6	1	Nyomótárcsa
5	10	Belső bordázatusúrlódó lemez
4	11	Külső bordázatusúrlódó lemez
3	1	Támasztó lemez
2	1	Hajtó agy
1	1	Hajtott agy
Tsz., Db., Megnevezés		

Hidrodinamikus tengelykapcsoló részei.

Hidrodinamikus tengelykapcsoló fényképe.

Ellenőrző kérdések:

Felhívjuk figyelmét, hogy a számítási feladatoknál a részeredményeket ne kerekítse, hanem a további számításokhoz a pontos értéket (a számológépen megjelenő összes tizedest) vegye figyelembe! Az eredményeket mindig csak az első két tizedesjegyre írja be! (Egész szám esetén és a szám végén nem kell a nullákat kiírni!)

1.

Jelölje meg az oldható alakzáró tengelykapcsolókat!

Szinkronizáló.

Kúpos.

Biztonsági.

Oldható körmös.

Dörzstárcsás.

2.

Az alábbi állítások közül döntse el, hogy melyik igaz, melyik hamis!

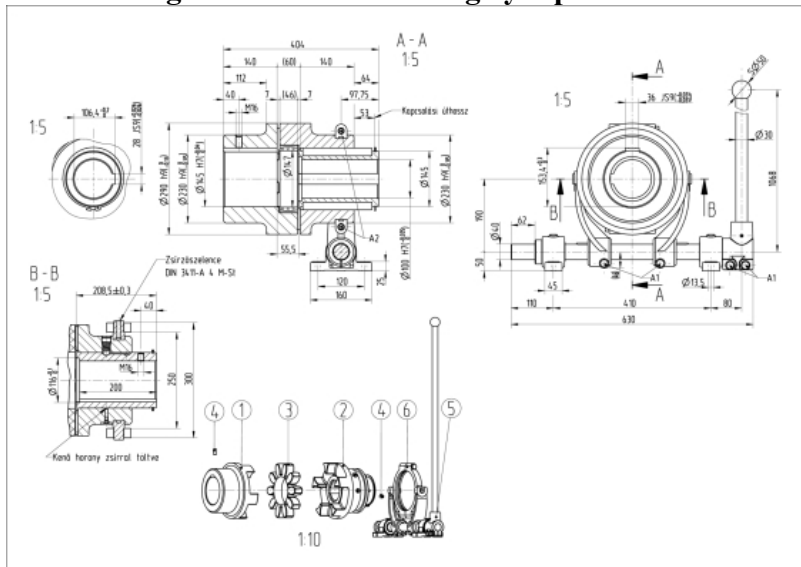
A különleges tengelykapcsolók működtetése lehet légnyomásos (pneumomechanikus), folyadéknyomásos (hidromechanikus), elektromágneses (elektromechanikus).

Alakzáró kapcsolót működés közben általában nem lehet kikapcsolni. Kikapcsolni álló helyzetben, vagy a két kapcsolófél azonos fordulatszámánál lehet.

Az oldható erőzáró tengelykapcsolóknál a fokozatosan növelhető súrlódó erő viszi át a nyomatékot. Lágy indítás és túlterhelésnél megcsúszás jellemző a kapcsolókra.

3.

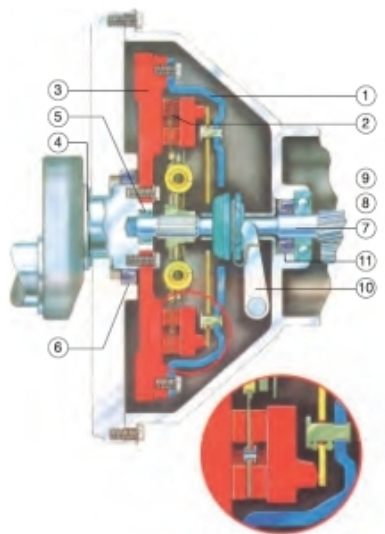
Nevezze meg az ábrán látható tengelykapcsolót!

4.

Nevezze meg az ábrán látható tengelykapcsoló 2-es és 10-es alkatrészeit!

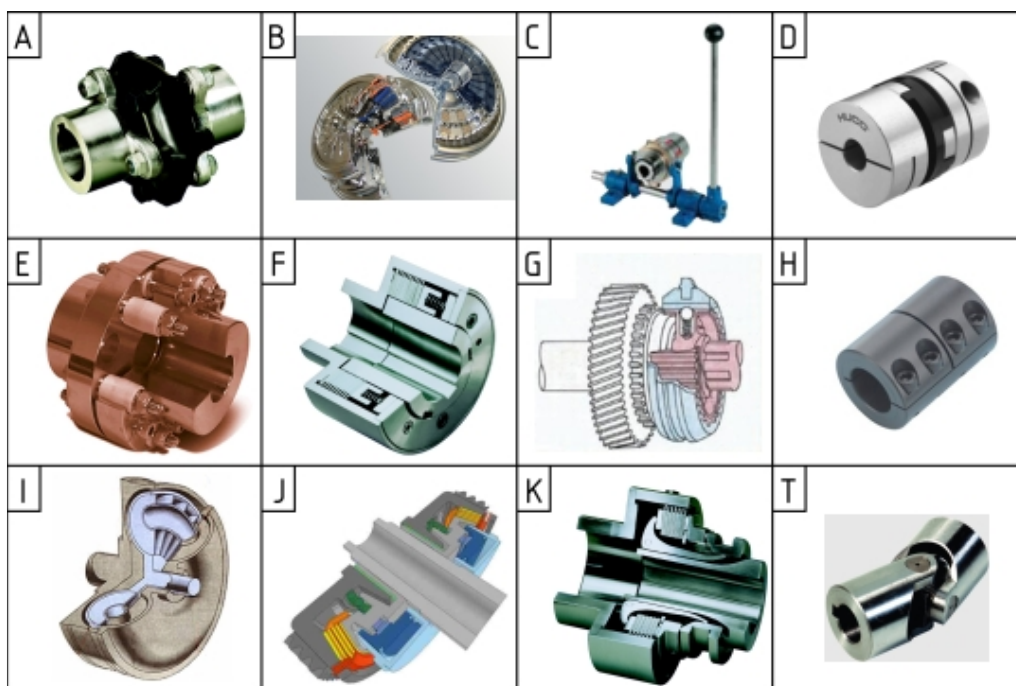

2-es:

10-es:

5.

Az ábrán látható tengelykapcsolók jelöléseit párosítsa a megadott tengelykapcsoló megnevezésekhez!

Biztonsági tengelykapcsoló:

Szinkronizáló kapcsoló:

Dörzstárcsás tengelykapcsoló:

Súrlódó kúpos tengelykapcsoló:

6.

Oldható alakzáró körmös kapcsolónál, határozza meg a kerületi erőt (F_k), a reteszekre ható erőt (F_r), és a kikapcsoláshoz szükséges axiális erőt (F_{ax})! Az összekapcsolt $d_t = 40$ mm-es acél tengelyekre $T = 500$ Nm méretezési nyomatékú, öntöttvas tengelykapcsolót használunk. A körmök középpátmérője: $d_k = 100$ mm. A súrlódási tényező értéke: $\mu = 0,06$.

$$\begin{array}{ll} F_k = & \text{N} \\ F_r = & \text{N} \\ F_{ax} = & \text{N} \end{array}$$

7.

Egy kúpos tengelykapcsolónál határozza meg a nyomatékátvitelhez szükséges kerületi erőt (F_k), a normál erőt (F_n) és a felületek összenyomódásához szükséges axiális erőt (F_a)!

Adatok:

méretezési nyomaték: $T = 400$ Nm ,

súrlódókúp középpátmérő: $d_k = 200$ mm ,

öntöttvas-acél tárcsafelek súrlódási tényezője: $\mu = 0,2$,

félkúpszög: $\alpha = 14^\circ$.

$$\begin{array}{ll} F_k = & \text{N} \\ F_n = & \text{N} \\ F_a = & \text{N} \end{array}$$

8.

Egy tárcsás dörzskapcsoló adatai a következők: a súrlódó felület külső átmérője: $d_k = 240$ mm, súrlódó felület belső átmérője: $d_b = 160$ mm, a megengedett palástnyomás értéke: $p = 0,4$ N/mm², a felületek közötti súrlódási tényező $\mu = 0,2$, a súrlódó felületek száma $i = 1$. Számítsa ki a szükséges axiális összeszorító erőt (F_a) és a kapcsolóval átvihető nyomaték (T_k) értékét!

$$\begin{array}{ll} F_a = & \text{N} \\ T_k = & \text{Nm} \end{array}$$

9.

Válassza ki kúpos tengelykapcsolónál az összenyomódáshoz szükséges tengelyirányú erő helyes méretezési összefüggését!

$$F_a = F_n \cdot \cos \alpha$$

$$F_a = F_n \cdot \sin \alpha$$

$$F_a = F_n \cdot \tan \alpha$$

$$F_a = F_k \cdot \sin \alpha$$

$$F_a = F_k \cdot \cos \alpha$$